

Gereben Ferenc—Katsányi Sándor—Nagy Attila: Olvasásismeret

Olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia

A két műfaj — egyetemi jegyzet és szöveggyűjtemény — között „elhelyezkedő összeállítás” (ahogyan a szerzők kiadványuk típusát nevezik) „elsősorban” a leendő könyvtárosok felsőfokú tanulmányaihoz „kíván segítséget nyújtani azzal, hogy — korántsem a teljesség igényével — csokorba gyűjtötte az olvasás szociológiai, pszichológiai és pedagógiai szempontú vizsgálatának főbb eredményeit, gondolatait.”

E célmegjelölés arról árulkodik, hogy a jegyzet *nem csupán a hallgatóknak* íródott (ennyiben tehát több funkciójú könyvről van szó), továbbá arról, hogy az olvasáskutatási vizsgálatoknak nemcsak eredményeit, hanem gondolatait is összefoglalja. Ez utóbbi mozzanat azért lényeges, mert elsősorban olyan „féliszakemberek” kezébe kerül a kötet, akik jóval több és sokkalta élesebb problémahelyzetet várnak el (provokálnak ki) környezetüktől, olvasmányaiktól és tankönyveiktől is, mint amennyivel és amilyenekkel az átlagos felsőoktatási jegyzetekben találkozhatnak. Nem volnánk meglepve, ha az *Olvasásismeret* éppen problémafelvető, aktivitásra serkentő, „kétkedve elfogadó” *szemléletet* alakító volta miatt — riasztónak tűnő terjedelme ellenére is „sikerkönyv”-vé válnék a hallgatók körében.

A szakirodalmi termés javát válogatták össze a szerző-szerkesztők (már ahol válogatni lehetett), nagyjából sikeresen hidalva át egyfelől a különböző stílusok egymás mellé helyezéséből eredő zökkenőket, másfelől pedig az összekötő szövegek és a summázatok-összefoglalások, illetve az eredeti szemelvények közötti (módszerbeli okok miatt előadódó) feszültségeket. Külön gondot fordítottak a könnyű használhatóságra; a kiemelések, a didaktikai célzatú közbevetések, a rövidítések az összefoglalások enyhítik, és remélhetőleg el is oszlatják a „tanulni-való”-tól természet szerint idegenkedő hallgatók aggodalmait.

Az Olvasásismeret nem pusztán információközlő és problémafelvető jegyzet, de a témák valamennyi fő csomópontján alapozó körül-, illetve kitekintésre is vállalkozik. Sőt nem csupán „önmagát”

alapozza, de alighanem „a magyar olvasáskultúra átfogó kézikönyvét” is.

Az alapozás mellett nagy erénye a komplex látásmódra törekvés is: magát az olvasó embert is mint sokváltozós függvényt vizsgálja; másfelől az irodalmat (az olvasmányt) mint a társművészetek egyikét kezeli, figyelmét tehát a filmmel, a képzőművészettel kapcsolatos befogadásvizsgálatok eredményei sem kerülnek el. (Talán csak az olvasáspedagógiai fejezet szűkebb horizontú e tekintetben.) A mértéktartó hangnem és a „főcsapások” pontos kijelölése mellett főként a többszörösen is komplex és tárgyilagos anyagkezelés a magyarázata annak, hogy az olvasás rendkívül összetett (társadalmi, életmódbeli, pszichológiai stb.) folyamat részeként jelenik meg, illetve ilyen minőségben kap kitüntetett szerepet. A kötet summája ennél fogva az, hogy az olvasás befolyásolása csakis úgy képzelhető el, ha valamely oksági láncolat eredményeként fogjuk fel, vagyis — *Gereben Ferenc* szavaival — „ízlést nevelni annyi, mint emberibb embert nevelni.”

Az Olvasásismeret természetesen rávilágít az egyes kutatási területek meg nem oldott problémáira és gyenge pontjaira is. Az olvasásszociológiai fejezet (egyébként a kötet legértékesebb, legkimunkáltabb része) például felhívja a figyelmet arra, hogy még mindig nem fogadja el minden kutató a szépirodalom valószínűleg már megnyugtató módon megoldott kategorizálását, továbbá: a különböző olvasói rétegekben végzett hasonló célzatú kutatások során nem azonos „mérőműszereket” használnak, s itt-ott terminológiai zavarok is jelentkeznek. A „leg”-irodalom és a „leg”-könyvek kutatására például a következő, az összevethetőséget roppantul megnehezítő normatívák egyaránt használatosak: *legkedvesebb, legértékesebb, legnépszerűbb, legnagyobb hatású*.

Hiányérzetünk az olvasáspedagógiai fejezet tanulmányozása közben megnövekszik. Túl gyakori ebben a részben az általános pedagógiai alapelvekből átvett séma, erősen érződnek a kísérleti vizsgálatok elégtelen számának következmé-

neyei (hiába, az iskola még mindig „el-
lenáll”, nem szívesen enged kutatókat
falai közé, zárt világát nem szívesen te-
szi ki — kockázatoknak). Továbbá: azt
sem tudjuk pontosan (legfeljebb csak
sejtjük), hogy megvannak-e egyáltalán
nálunk a magas színvonalú olvasáspeda-
gógia személyi feltételei, a jól képzett,
pedagógiában, pszichológiában jártas
könyvtárosok és — uram bocsá! — pe-
dagógusok. A kísérleti eredmények he-
lyett gyakran csúsznak be ebbe a feje-
zetbe olyan, kényszer szülte fejtegetések
is, amelyek valós lehetőségek híján in-
kább csak fölvetik a kívánatos állapo-
tok lehetőségét, illetve — a pedagó-
giánkra nem ritkán általában is jellem-
ző — szólamszerűségekkel próbálnak
mozgósítani. Ne legyünk persze igaz-
ságtalanok, a fejezet „mentségére” el kell
mondani azt is, hogy az olvasáspedagógiai
kutatások nálunk jószerivel csak a het-
venes évek elején kezdődtek meg na-
gyobb lendülettel, s a remélt eredmé-
nyek nyilvánvalóan csak később jelent-
keznek majd. (Mindazonáltal a határozot-
tabb szerkesztői olló eltüntetett volna
néhány felesleges bekezdést!)

A másik — hangosabb — ellenkezé-
sünk az olvasásszociológiai és az olvasás-
lélektani fejezetek kötetbeni elhelyezke-
désével kapcsolatos. Véleményünk sze-
rint a két fejezet sorrendi cseréje nem
csupán az olvasás természetes folyama-
tát tükrözte volna hívebben, de a tár-
sadalmi, szociális, életmódbeli stb. hatá-
sok mellett nyilvánvalóbbá, plasztikusab-
bá váltak volna az olvasást motiváló té-
nyezők közül a szociálpszichológiai, illet-

ve az „egyéni” sajátosságok is. És idejé-
ben váltak volna nyilvánvalóbbá.

E dohogás után ismét dicsérrünk le-
het a jegyzetet. „Kellemetlenkedő” kér-
dések és feladatok (Kamarás István öt-
letei) zárják le az egyes rész tanulmá-
nyokat. Nagyon helyesen itt is a problé-
ma-központúság a meghatározó szempont,
jóllehet e feladatok némelykor túl ne-
hezek, máshol meg (ez persze cseppet
sem baj!) egyenesen szakdolgozati vagy
kutatási témák is egyben. Ezek a kér-
désfeltevések is abba az irányba mu-
tatnak, hogy a szerkesztők több funk-
ciójú könyvek szánták munkájukat:
nemcsak megtanulásra, hanem titokban
talán cselekvésre, például kísérletezésre
ösztönző kalauznak is.

Aligha lehet túlbecsülni a források
összegyűjtését, a szakirodalmi apparátus
és a módszertani útmutatók kötetbeni
jelenlétét. Számos, alapműnek számító
folyóirat-közleményt fedeztek fel újra a
szerkesztők; a „témabibliográfiák” egye-
seket, a szerényebb igényűeket mente-
sítik a fáradságos és nagy hibaszázalék-
kal járó egyéni irodalomkutatás kötele-
zettsége alól, az érdeklődőbb olvasókat
viszont elvezetik a források viszonylagos
teljességéhez.

Jó szívvel ajánljuk ezt az Olvasásis-
meretet nemcsak a könyvtárosjelöltek-
nek, hanem a már pályán levő könyv-
tárosoknak és pedagógusoknak, a gyer-
mekeket tudatosan nevelni akaró szü-
lőknek és a *kulturális irányítás szakem-
bereinek is.* (Tankönyvkiadó, 1979. [1980.]
408 l. 26 Ft)

Monostori Imre

könyvtári szakirodalom

Szepesváry Tamás: Referáló és indexelő szolgáltatások a természettudományi és műszaki információs rendszerekben

Az elmúlt tíz-tizenöt évben a könyv-
tári munkaterületek közül talán a tájé-
koztatási tevékenység fejlődött a legerő-
teljesebben, e téren tapasztalhatók a
szakmánkban bekövetkezett legszembe-
tűnőbb változások. Ennek a társadalom
és a kutatás-fejlesztés részéről jelent-
kező, egyre növekvő információs szük-
ségletek kielégítését szolgáló törekvések
mellett főleg az a magyarázata, hogy a
korszerű technikai eljárásokat, elsősorban
a számítógépek nyújtotta lehetőségeket
leginkább ezen a területen aknázták ki.

A szakirodalmi tájékoztatás fogalma, esz-
közrendszere megváltozott, kitágult, a
hagyományos tájékoztatási források, kiad-
ványok, bibliográfiák, referáló lapok, té-
mafigyelés stb. mellé és részben helyébe
hatalmas adatbázisok, nemzeti és nemzet-
közi összefogással működő szolgáltatási
rendszerek léptek. Ezek az információt
nyomtatott formában, számítógépes adat-
hordozón vagy mikroméretben szolgál-
tatják, számos esetben az információk-
hoz való közvetlen, *on-line* hozzáférést
is megvalósítva, lehetővé téve a folya-